

1-MA’RUZA. DAVLAT TILIDA ISH YURITISH FANINING

MAZMUNI

DAVLAT TILIDA ISH YURITISH FANINING NAZARIY ASOSLARI

Reja:

1. Davlat tilida ish yuritish kursining predmeti, maqsad va vazifasi, huquqiy asoslari
- 2.”Davlat tili to‘g‘risida”gi qonunning hayotiy ahamiyati va ish yuritish tizimidagi o‘rni
3. Davlat tilida ish yuritish fanini o‘qitishdagi o‘ziga xoslik

Tayanch so‘z va iboralar: ish yuritish, rasmiy hujjatlar, hujjatchilik tili uslublari, munshaot.

O‘zbek tili – davlat tili. Til – millatning asosiy belgilaridan, davlat mustaqilligining asosiy ramzlaridan biri. Til mavjud ekan, millat mangu yashaydi; tilning tirikligi, aytish mumkinki, millatning, xalqning mavjudligi dir. Demakki, o‘zbek tilining tirikligi – o‘zbek millatining mavjudligi, davlat tili esa o‘zbek davlatchiligining borligidan dalolatdir.

O‘zbek tili dunyoning eng qadimiyligi va boy tillaridan biri hisoblanadi. Bu tilning keng imqoniyatları qadimgi toshbitiklarda, Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘atit-turk”, Ahmad Yugnakiyning “Hibatul haqoyiq”, Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig” asarlari, Ahmad Yassaviy hikmatlari, Alisher Navoiyning “Xazoyin ul-maoniy”, “Xamsa”, Boburning “Boburnoma” asarlarida, Boborahim Mashrab, Ogahiy, Uvaysiy, Nodira kabi mumtoz shoirlarimiz va XX asrdagi adiblarimiz ijodida jilolanib turibdi.

Til – boy tariximiz, hayotbaxsh qadriyatlarimiz, din-u diyonatimiz, xalqimizga xos dunyoqarashni ko‘rsatuvchi ko‘zgu, ajdodlar merosini avlodlarga yetkazuvchi vositadir. Shuning uchun ham o‘z tilini yo‘qotgan millat o‘zligidan mahrum bo‘ladi, ma’naviy inqirozga uchraydi. Mana shunday holat sobiq SSSR

davrida ona tilimiz – o‘zbek tili hayotida sodir bo‘ldi. Bu davrda O‘zbekistonda o‘zbek tilining qo‘llanish doirasi juda torayib ketdi, to‘g‘rirog‘i, u taraqqiy etmay, turg‘unlik davrini boshdan kechirdi. O‘zbekistonda o‘zbek tili o‘gay bola bo‘lib qoldi. Ona tilida ariza yozish, majlis olib borish, rasmiy idora vakillari bilan muomala qilish qariyib unitila boshlangan edi. Sevimli adibimiz Erkin Vohidov “Davlat tili haqida”gi qonun muhokamasi jarayonida matbuotda achchiq bo‘lsa-da, quyidagilarni chin dildan, kuyunib ochiq-oydin aytdilar: “Hozirda (80-yillarning oxiri — ta‘kid bizniki: S.U) vaziyat shundayki, O‘zbekistonda o‘zbek tilini bilmagan odam bemalol hayot kechirishi mumkin. Uni o‘rganishga ehtiyoj yo‘q. Lekin rus tilini bilmagan odamga hamma eshiklar berk. Nuroniy onaxon hokim tilni bilmagani uchun nafaqa masalasida ijrok kom xodimi bilan muomala qilolmaydi. Uyiga o‘t tushgan o‘zbek o‘t o‘chiruvchiga mahallasi qayerdaligini tushuntirolmaydi, “Tez yordam”ga qo‘ng‘iroq qilib bolasining dardini anglatib gapirolmaydi”¹. Ha, o‘zbek tili dunyoning eng boy tillaridan biri bo‘lsa-da, lekin totalitar tuzum davrida baxtsiz bir tilga aylanib ulgurgan edi. Bu holat millatimiz fidoyilarini, ziyoli ahlini, millatparvar xalqimizni qattiq tashvishga soldi.

O‘zbekistonda davlat tilini belgilash munosabati bilan tuzilgan maxsus komissiyaga minglab xatlar oqib kela boshladi. Keng jamoatchilik matbuot sahifalarida, yig‘ilish va ommaviy axborot vositalarida O‘zbekistonda faqat o‘zbek tiliga davlat tili maqomi berilishini yoqlab chiqdilar, o‘z fikrlarini isbotlash uchun dalillar keltirdilar. Ikki tillilikni yoqlab yuborilgan xatlar ham anchagina bo‘ldi, lekin u butun o‘zbek xalqining talabi bo‘la olmadi.

Til to‘g‘risidagi qonunni ishlab chiqishga davlat hokimiyati organlari jamoatchilik ishtirokida qat‘i bel bog‘ladi. Til to‘g‘risidagi qonun loyihasi ishlab chiqilib, u ikki marta xalq muhokamasiga qo‘yildi. “Davlat tili haqida”gi qonun loyihasi Shunday qizg‘in va bahsli muhokama etildiki, hech bir qonun loyihasi bunchalik qizg‘in va faol muhokama etilmagan edi. Qonun loyihasi bo‘yicha ishchi komissiyaga 4,5 mingdan ortiq xatlar tushib, ularga 151 ming kishi imzo chekkan edi. Qonun loyihasi yuzasidan 225 ming taklif ko‘rib chiqilib, ko‘plari inobatga olindi. Va

¹ Vohidov E. Ruhimiz ehtiyoji // Saodat, 1989, 3-son

nihoyat, 1989-yilning 21-oktabrida O‘zbekiston Respublikasining “Davlat tili haqida”gi qonuni qabul qilindi. Xalq sobiq mustabid tuzum hukmronligi davrida, “qizil imperiya” sharoitida, “markaz”ning tazyiqi va ta’siri kuchli bo‘lgan bir paytda o‘zbek tiliga davlat tili maqomining berilishi misli ko‘rilmagan jasorat edi. Bu o‘sha davrlarda mustaqillik sari qo‘yilgan dadil qadamlardan bo‘lib, bu borada xalqimizning uzoq yillar orzu qilgan umidlari samarasi bo‘ldi. O‘zbek tili 120 yillik siyosiy bosqindan ozod bo‘lib, o‘zining rivojlanish yo‘liga tushib oldi.

“Davlat tili haqida”gi qonun o‘zbek tilining taraqqiysi, erkin rivojlanishi, davlat va jamoat organlarida asosiy ish yuritish tiliga aylanishi va tilimiz muhofazasi yo‘lida qilingan huquqiy harakat bo‘lib, tilimizni davlat tili maqomi bilan mustahkamladi. Bu qonun o‘zbek xalqi milliy ongining taraqqiysida, mamlakat mustaqilligi mustahkamlanishida, madaniy merosimizning tiklanishida muhim rol o‘ynadi. Mustaqil O‘zbekistonning Konstitutsiyasida va davlat tili to‘g‘risidagi qonunning yangi tahririda til masalasi bugungi kun talabi darajasida o‘z aksini topdi. Konstitutsiyamizning 4-moddasida davlat tili to‘g‘risidagi qoidalar: “O‘zbekiston Respublikasining davlat tili o‘zbek tilidir. O‘zbekiston Respublikasi o‘z hududida istiqomat qiluvchi barcha millat va elatlarning tillari, urf-odatlari va an`analari hurmat qilinishini ta`minlaydi, ularning rivojlanishi uchun sharoit yaratadi”, degan zalvorli jumlalarda mustahkamlandi. Mazkur qoida 1995-yil 21-dekabrda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasining “Davlat tili haqida”gi qonunining yangi tahririda mufassal yoritib berildi. Yangi tahrirdagi bu qonun davlat tilining qo‘llanish doirasi, huquq-majburiyatlarini ifoda etdi. Fuqarolarning davlat hokimiyyati va boshqaruvi idoralariga, jamoat birlashmalariga va mulkchilikning shaklidan qat‘i nazar, korxona hamda muassasalarining rahbarlariga davlat tilida arizalar, takliflar va shikoyatlar bilan murojaat qilish hamda ularga javoblarni o‘zbek tilida olish huquqi ta`minlandi (14-modda). Mamlakatimizning barcha boshqaruvi organlarida, korxona, muassasa va tashkilotlarda ish yuritish o‘zbek tilida olib borilishi mustahkamlandi (9-modda). Mazkur qonunning 24-moddasida “O‘zbekiston Respublikasida davlat tiliga yoki boshqa tillarga mensimay yoki xusumat bilan qarash taqiqilanadi. Fuqarolarning

o‘zaro muomala, tarbiya va ta‘lim olish tilini erkin tanlash huquqini amalga oshirishga to‘sinqilik qiluvchi shaxslar qonun hujjatlariga muvofiq javobgar bo‘ladilar”, — deb belgilanishi qonunning hayotiyligini ta‘minlaydi.

Fuqarolarga davlat tilini o‘qitish bepul amalga oshiriladi. O‘zbekiston Respublikasi davlat tilida, shuningdek boshqa tillarda ham umumiy, hunar-texnika, o‘rta maxsus va oliy ma‘lumot olishni ta‘minlaydi.

O‘zbekiston Respublikasining qonunlari, davlat hokimiyati va boshqaruvenin organlarining boshqa hujjatlari davlat tilida qabul qilinib va e‘lon qilinmoqda. Bu hujjatlarning tarjimalari boshqa tillarda ham e‘lon qilinyapti.

Mahalliy hokimiyat va boshqaruvenin organlarining hujjatlari davlat tilida olib borilmoqda. Muayyan millat vakillari zinch yashaydigan joylarda mahalliy hokimiyat va boshqaruvenin organlarining hujjatlari respublika davlat tilida hamda mazko‘r millat tilida ham qabul qilinishi tartibga solindi. O‘zbekistonda ishlovchi barcha mansabdor shaxslar, rahbar xodimlar o‘z xizmat vazifalarini bajarish uchun davlat tilini yetarli darajada bilishlari shart. Aholiga xizmat ko‘rsatish ishlari bilan shug‘ullanuvchi shaxslar ham o‘z xizmat vazifalarini bajarish uchun davlat tilini bilishlari lozim. “Davlat tili haqida”gi qonun O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 115-moddasida belgilangan odil sudlov ishlarini davlat tilida yoki sud olib borilayotgan joydagi ko‘pchilik aholining tilida olib borishni o‘zida aks ettiradi (11-modda).

O‘zbekiston Respublikasida notarial harakatlar, fuqarolik holati bilan bog‘liq hujjatlarning davlat tilida yoki zaruriyatga qarab boshqa tilda tarjimasi berilishi nazarda tutilganligi kishini quvontiradi (12, 13-moddalar).

Xullas, o‘zbek tilining rivoji va ravnaqi uchun davlatimiz tomonidan barcha imkoniyatlar, shart-sharoitlar yaratilgan. O‘zbekiston Respublikasida “Davlat tili haqida”gi qonunning barcha moddalari to‘liq amalga kiritildi.

Birinchi prezidentimiz I.A.Karimov haqli ravishda ta‘kidlaganlaridek “O‘zbek tili mustaqil davlatimizning bayrog‘i, gerbi, madhiyasi, Konstitutsiysi qatorida turadigan, qonun yo‘li bilan himoya qilinadigan muqaddas timsollardan biriga aylandi”. Shunday ekan, mamlakatimizda yashovchi har bir fuqaro, o‘z ona

tilisidan tashqari, muqaddas qadriyat hisoblangan davlat tilini ham zarur darajada bilishi shart.

Milliy istiqlol hayotimizning hech bir istisnosiz barcha sohalarida bo‘lgani kabi ona tilimiz rivoji uchun ham keng yo‘l ochdi. Mustaqil davlatimizning Asosiy qonuni - Konstitutsiyamizda, "Davlat tili haqida"gi qonun va boshqa rasmiy hujjatlarda ona tilimiz bo‘lmish o‘zbek tilining huquqiy maqomi va istiqboli aniq ko‘rsatib berilgan. Necha asrlar mobaynida goh yuksak rivoju shuhrat topgan, gohida napisandliq turtkilash va kamsitishlardan ko‘ngli singan, ammo yorug‘ kunlarga yetmoq umidi so‘nmagan tilimiz chinakam munavvar kunlarga salomat yetib keldi.

Yaqin o‘tmishimizda milliy tafakkurni, milliy o‘zlikni izdan chiqarmoqqa, shu yo‘l bilan o‘z hukmronligining umrboqiyligini ta’minlamoqqa xomtama bo‘lgan mustabid tuzum tilimizni izdan chiqarishga qattiq bel bog‘lagandi. Bu tuzum tilimizga "yagona umumxalq tili"ning unsurlarini o‘rinli-o‘rinsiz tiqishtirishdan tashqari, ayni shu "yagona umumxalq tili"ni ikkinchi ona tilim deydiganlarga "xo‘roqzand"lar ulashdi, shu yo‘l bilan o‘z ona tilini bilmaydiganlar safini kengaytirishga urindi. Prezidentimiz Oliy Majlisning birinchi chaqiriq XIV sessiyasidaga (1999 yil 14 aprel) nutqida mustabid Sho‘rolar tuzumining illatlari haqida gapirar ekan, xususan shunday degan edi: "O‘z ona tilini, milliy an’ana va madaniyatini bilmaslik ko‘plab odamlarning shaxsiy fojiasiga aylanib qolgan edi." Bu, o‘z navbatida, inson ma’naviy dunyosining qashshoqlashuviga, milliy qadriyatlarga bepi-sandlik bilan qarashdan iborat nomaqbul aqidaning "bolalashi"ga olib kelganligini anglamaslik mumkin emas. Butun mustaqillik sharofati bilan mamlakatimizda ma’naviy-ma’rifiy islohotlar davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishi deb e’lon qilinib, bu borada ko‘lamli ishlar olib borilmoqda.

Ta’kidlash joizki, milliy ma’naviyatni ona tilidan ayri holda tasavvur etib bo‘lmaydi. Chunki xalqning ruhiyati, tabiat, butun borlig‘i uning tilida aks etadi. Shuning uchun ham insonning ma’naviy kamolotida ona tilining o‘rni beqiyosdir.

Kishi o‘z fikrini aniq va ravon ifodalashi uchun tildagi uslublardan ham xabardor bo‘lishi, kundalik so‘zlashuv tilidan tashqari, rasmiy - ish yuritish tilini

ham bilishi kerak. Chunki oddiy ishchimi, dehqonmi, tadbirkormi yoki ziyolimi, baribir, hech bo‘lmaganda, ariza, tilxat yoki ishonchnoma yozishiga to‘g‘ri keladi. U yoki bu darajadagi korxona, muassasa yoki tashkilot rahbarining faoliyatini esa ish yuritish qog‘ozlarisiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Shuning uchun ham "Davlat tili haqida"gi qonunimizning o‘zak moddalari (8-14-moddalar)da ish yuritishning tilga aloqador jihatlari qoidalashtirilgan.

Davlat tilida ish yuritish ko‘rsining maqsadi: talabalarni davlat tilida ish yuritishning asoslari bilan yaqindan tanishtirish, rasmiy hujjatlar haqida to‘liq tasavvur hosil qilish, har bir rasmiy hujjatni yoza olish ko‘nikmasini shakllantirish. **Vazifalari:** hujjatchilik tarixi, xususan, Sharq hujjjatchiligi haqida to‘la tasavvur hosil qilish; hujjat turlari va xususiyatlari, hujjat tili va uslublari, ish yuritishga oid atamalarni o‘rgatish, barcha - ish yuritish qog‘ozlarini yozishni o‘rgatish.

Davlat tilida ish yuritish ko‘rsini o‘qitishda talabalarining tilshunoslik asoslari, hozirgi o‘zbek adabiy tili, falsafa, mantiq uslubshunosliq o‘qituvchi nutqi madaniyati kabi fanlardan egallagan bilimlariga tayaniлади.

«Davlat tili haqida»gi qonunning 8-14-, 19-20-moddalarida ish yuritishning tilga aloqador jihatlari qoidalashtirilgan. Ish yuritishning bevosita asosini hujjatlar tashkil qiladi. Mazmunan, hajman va shaklan xilma-xil bo‘lgan hujjatlar turli mehnat jamoalarining, umuman, kishilik jamiyatining uzlusiz faoliyatini tartibga solib turadi. Shu jihatdan mazkur kursning ahamiyati katta va uni o‘rganish bugungi kundagi dolzarb masalalardandir.

«Ish yuritish» degan atama ruscha «делопроизводство» so‘zidan tarjima qilinib, tilimizga olib kirilgan. Biroq bu atamaning muqobili sifatida «munshiy» (arabcha – yozuv ishlarini olib boruvchi) so‘ziga o‘zakdosh va ma’nodosh bo‘lgan hamda o‘tmishda bobolarimiz tilida ishlatilgan «munshaot» so‘zini tavsiya etish mumkin. Atoqli yozuvchimiz Abdulla Qodiriyning "Mehrobdan chayon" romanidagi quyidagi satrlarni eslang: "Anvar devonxona sahniga yetganda, ichkaridagi kattadan-kichik mirzo, munshiylar yangi boshliqlarini muborakbod qilgali o‘rinlaridan qo‘zg‘aldilar".

Ish yuritishning bevosita asosini hujjatlar tashkil qiladi. Mazmunan, hajman va shaklan xilma-xil bo‘lgan hujjatlar kattayu kichik mehnat jamoalarining, umuman kishilik jamiyatining uzlucksiz faoliyatini tartibga solib turadi.

O‘zbekiston Respublikasining “davlat til haqida”gi Qonuni 1989yil 21-oktyabrdan qabul qilingan shu davrdan boshlab har yili bu kunni til bayrami sifatida nishonlaymiz.

Mustaqbillik sharofati bilan o‘zbek tili - davlat tiliga e’tibor kuchaydi, ona tilimizning ijtimoiy mavqeyi kengaydi. O‘zbek tilining taraqqiyoti va istiqboli to‘grisida g‘amxo‘rlik qilinib, bir qancha qarorlar qabul qilindi.

1993 yil 2-sentyabrdan “lotin yozuviga asoslangan o‘zbek alifbosini joriy etish to‘g‘risida” Qonun qabul qilinishi Vatanimizning ma’naviy-madaniy hayotida jahonshumul ahamiyat kasb etdi. Yangi alifboga kiritilgan o‘zgarishlar asosida “O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalari” ishlab chiqildi va O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 1995 yil 24-avgustda tasdiqlandi.

Davr taqozasi bilan “Davlat tili haqida”gi qonunga ham ayrim o‘zgartirishlar kiritildi va 1995 yilning 21-dekabrida O‘zbekiston Respublikasining yangi tahririda “Davlat tili haqida ”gi qonuni e’lon qilindi. Bu qonun 24-moddan iborat bo‘lib, uning birinchi moddasida asosiy qonunimiz bo‘lgan Konstitutsyamizning 4-moddasida yozilganidek “O‘zbekiston Respublikasining davlat tili o‘zbek tilidir”, deb yozib qo‘yilgan.

Davlat tilini o‘rganish, unga amal qilish tabiiy ehtiyoj va zaruratga, hatto anglagan majburiyatga aylanib bormoqda. O‘zbek tilida to‘g‘ri, ifodali so‘zlash va yozish, ona tilimizning sofligi va boyligi to‘g‘risida tinmay g‘amxo‘rlik qilish, uning iste’mol doirasini kengaytirib borish davlatimiz fuqarolarining burchi sanaladi. Xususan, har bir yosh o‘quvchi o‘z ona tilidagi so‘z boyligini oshirish hamda til imqoniyatlaridan o‘rinli foydalanishga doimo harakat qilishi lozim. So‘z fikr qurolidir, kishi qanchalik so‘z bilsa, uning fikrlash doirasi, dunyoqarashi ham Shunchalik keng bo‘ladi.

Davlat tilida ish yuritish kursining maqsadi: talabalarni davlat tilida ish yuritishning asoslari bilan yaqindan tanishtirish, rasmiy hujjatlar haqida to'liq tasavvur hosil qilish, har bir rasmiy hujjatni yoza olish ko'nikmasini shakllantirish.

2-ilova

Vazifalari: hujjatchilik tarixi, xususan, Sharq hujjjatchiligi haqida to'la tasavvur hosil qilish; hujjat turlari va xususiyatlari, hujjat tili va uslublari, ish yuritishga oid atamalarni o'rgatish, barcha - ish yuritish qog'ozlarini yozishni o'rgatish.

3-ilova

Davlat tilida ish yuritish kursini o'qitishda talabalarning **tilshunoslik asoslari, hozirgi o'zbek adabiy tili, falsafa, mantik, uslubshunoslik, o'qituvchi nutqi madaniyati** kabi fanlardan egallagan bilimlariga tavaniladi.

4-ilova

«Ish yuritish» degan atama ruscha «**deloproizvodstvo**» so'zidan tarjima qilinib, tilimizga olib kirilgan. Biroq bu atamaning muqobili sifatida «**munshiy**» (arabcha – yozuv ishlarini olib boruvchi) so'ziga o'zakdosh va ma'nodosh bo'lgan hamda o'tmishda bobolarimiz tilida ishlatilgan «**munshaot**»

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ
«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ ТИЛИ
ҲАҚИДА»ГИ ҚОНУНГА ЎЗГАРТИШЛАР ВА ҚЎШИМЧАЛАР
КИРИТИШ ТЎҒРИСИДА**

(Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1995 й., 12-сон, 257-модда; Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2004 й., 51-сон, 514-модда; 2010 й., 37-сон, 313-модда; 2011 й., 41-сон, 449-модда)

Давлат тилини изчил жорий этиш жараёнини такомиллаштириш ва лотин ёзувига асосланган ўзбек алифбосига мукаммал ўтишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қарор қиласди:

Ўзбекистон Республикасининг 1989 йил 21 октябрда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг давлат тили ҳақида»ги Қонунига (Ўзбекистон Республикаси Олий Советининг Ведомостлари, 1989 йил, № 26-28, 453-модда) ўзгартиш ва қўшимчалар киритиб, унинг янги таҳрири тасдиқлансан (илова қилинади).

Ўзбекистон Республикасининг Президенти И. КАРИМОВ

Тошкент ш.,
1995 йил 21 декабрь,
167-I-сон

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ
Давлат тили ҳақида
(янги таҳрири)**

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1995 йил 21 декабрдаги 168-I-сонли қарорининг 2-бандига мувофиқ мазкур Қонуннинг 9 ва 10-моддалари 2005 йилнинг 1 сентябридан эътиборан кучга киради.

1-модда.

Ўзбекистон Республикасининг давлат тили ўзбек тилидир.

2-модда.

Ўзбек тилига давлат тили мақомининг берилиши республика худудида яшовчи миллат ва элатларнинг ўз она тилини қўллашдан иборат конституциявий ҳуқуқларига монелик қилмайди.

3-модда.

Ўзбек тилининг Ўзбекистон Республикаси худудида давлат тили сифатида амал қилишининг ҳуқуқий асослари ушбу Қонун ва бошқа қонунлар билан белгилаб берилади. Тилнинг Қорақалпоғистон Республикасида амал қилишига боғлиқ масалалар, шунингдек Қорақалпоғистон Республикасининг қонун ҳужжатлари билан белгиланади. Ушбу Қонун тилларнинг турмушда, шахслараро муомалада ҳамда диний ва ибодат билан боғлиқ удумларни адо этишда қўлланишини тартибга солмайди. Фуқаролар миллатлараро муомала тилини ўз хоҳишларига кўра танлаш ҳуқуқига эгадирлар.

4-модда.

Ўзбекистон Республикасида давлат тилини ўрганиш учун барча фуқароларга шарт-шароит ҳамда унинг ҳудудида яшовчи миллатлар ва элатларнинг тиллариға иззат-хурмат билан муносабатда бўлиш таъминланади, бу тилларни ривожлантириш учун шарт-шароит яратилади.

Фуқароларга давлат тилини ўқитиш бепул амалга оширилади.

5-модда.

Ўзбекистон Республикасида давлат тилида фаолият кўрсатадиган, миллий гурухлар зич яшайдиган жойларда эса — уларнинг тилларида фаолият кўрсатадиган мактабгача тарбия болалар муассасаларини ташкил этиш таъминланади.

6-модда.

Ўзбекистон Республикасида яшовчи шахсларга таълим олиш тилини эркин танлаш ҳукуқи берилади. Ўзбекистон Республикаси давлат тилида, шунингдек бошқа тилларда ҳам умумий, хунар-техника, ўрта маҳсус ва олий маълумот олишни таъминлайди.

7-модда.

Давлат тили расмий амал қиласидиган доираларда ўзбек адабий тилининг амалдаги илмий қоидалари ва нормаларирига риоя этилади.

Давлат ўзбек тилининг бойитилиши ва такомиллаштирилишини таъминлайди, шу жумладан унга ҳамма эътироф қиласидиган илмий-техникавий ва ижтимоий-сиёсий атамаларни жорий этиш ҳисобига таъминлайди.

Олдинги таҳрирга қаранг.

Янги илмий асосланган атамалар жамоатчилик муҳокамасидан кейин ва Олий Мажлис палаталари тегишли қўмиталарининг розилиги билан ўзбек тилига жорий этилади.

(7-модданинг учинчи қисми Ўзбекистон Республикасининг 2004 йил 3 декабрдаги 714-II-сон Конуни таҳририда — ЎР ҚҲТ, 2004 й., 51-сон, 514-модда)

8-модда.

Ўзбекистон Республикасининг қонунлари, давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг бошқа ҳужжатлари давлат тилида қабул қилинади ва эълон этилади. Бу ҳужжатларнинг таржималари бошқа тилларда ҳам эълон қилинади. Маҳаллий ҳокимият ва бошқарув органларининг ҳужжатлари давлат тилида қабул қилинади ва эълон этилади. Муайян миллат вакиллари зич яшайдиган жойларда маҳаллий ҳокимият ва бошқарув органларининг ҳужжатлари республика давлат тилида ҳамда мазкур миллат тилида қабул қилинади ва эълон этилади.

9-модда.

Давлат ҳокимияти ва бошқарув органларида иш давлат тилида юритилади ва заруриятга қараб бошқа тилларга таржима қилиниши таъминланади. Ўзбекистонда ўтказиладиган халқаро анжуманларда давлат тили, шунингдек қатнашчиларнинг ўзлари танлаган тиллар анжуманнинг иш тили ҳисобланади.

10-модда.

Корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва жамоат бирлашмаларида иш юритиш, ҳисоб-китоб, статистика ва молия ҳужжатлари давлат тилида юритилади, ишловчиларининг қўпчилиги ўзбек тилини билмайдиган жамоаларда давлат тили билан бир қаторда бошқа тилларда ҳам амалга оширилиши мумкин.

11-модда.

Судлов ишларини юритиш давлат тилида ёки ўша жойдаги қўпчилик аҳоли тилида олиб борилади. Ишда иштирок этаётган, суд ишлари юритилаётган тилни билмайдиган шахсларга таржимон орқали ишга оид материаллар билан танишиш, суд жараёнида иштирок этиш ҳуқуки ҳамда судда она тилида сўзлаш ҳуқуки таъминланади. Корхоналар, ташкилотлар ва муассасалар ўртасидаги хўжалик низоларини кўриб чиқиш ва ҳал қилишда давлат тили қўлланилади. Хўжалик низолари тарафларнинг розилиги билан бошқа тилда ҳам кўриб чиқилиши мумкин.

12-модда.

Олдинги таҳрирга қаранг.

Ўзбекистон Республикасида нотариал ҳаракатлар давлат тилида амалга оширилади. Фуқароларнинг талабига кўра расмийлаштирилган ҳужжат матни нотариус ёки нотариал ҳаракатни бажараётган шахс томонидан рус тилида ёки имконият бўлган тақдирда — бошқа мақбул тилда берилади.

(12-модданинг матни Ўзбекистон Республикасининг 2010 йил 14 сентябрдаги ЎРҚ-255-сонли Конуни таҳририда — ЎР ҚҲТ, 2010 й., 37-сон, 313-модда)

13-модда.

Фуқаролик ҳолатини қайд этувчи ҳужжатлар, шахснинг ким эканлигини ва унинг ҳуқуқларини тасдиқловчи ҳужжатлар давлат тилида расмийлаштирилади, заруриятга қараб бошқа тилда таржимаси тақрорланиши мумкин.

14-модда.

Ўзбекистон Республикаси худудида яшовчи шахсларга давлат ташкилотлари ва муассасаларига, жамоат бирлашмаларига аризалар, таклифлар, шикоятлар билан давлат тилида ва бошқа тилларда мурожаат қилиш ҳуқуки таъминланади.

15-модда.

Ўзбекистон Республикасида яшовчи шахслар, ўз миллатидан қатъи назар, ўз исмини, ота исми ва фамилиясини миллий-тарихий анъаналарга мувофиқ ёзиш ҳуқуқига эгадирлар.

16-модда.

Телевидение ва радио эшилтиришлари давлат тилида, шунингдек бошқа тилларда олиб борилади.

17-модда.

Ноширлик фаолияти давлат тилида, эҳтиёжларни ҳисобга олган ҳолда эса, бошқа тилларда ҳам амалга оширилади.

18-модда.

Почта-телеграф жўнатмалари давлат тилида ёки фуқароларнинг хоҳишига кўра — бошқа тилда амалга оширилади.

19-модда.

Муассасалар, ташкилотлар ва жамоат бирлашмалари муҳрлари, тамғалари, иш қоғозларининг матнлари давлат тилида бўлади.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган ҳалқаро ташкилотлар ва муассасалар, қўшма корхоналарнинг, шунингдек миллий маданият жамиятлари ва марказларининг муҳрлари, тамғалари, иш қоғозлари матнларининг таржимаси давлат тилида такрорланади.

20-модда.

Лавҳалар, эълонлар, нархномалар ва бошқа кўргазмали ҳамда оғзаки ахборот матнлари давлат тилида расмийлаштирилади ва эълон қилинади ҳамда бошқа тилларда таржимаси берилиши мумкин.

21-модда.

Корхоналарда ишлаб чиқариладиган маҳсулот давлат тилидаги ва бошқа тиллардаги ёрлиқлар, йўриқномалар, этикеткалар билан таъминланади.

Олдинги таҳрирга қаранг.

22-модда.

Географик объектларнинг номлари давлат тилида акс эттирилади.

(22-модда Ўзбекистон Республикасининг 2011 йил 12 октябрдаги ЎРҚ-304-сонли Конуни таҳририда — ЎРҚХТ, 2011 й., 41-сон, 449-модда)

23-модда.

Ўзбекистон Республикасининг ҳалқаро шартномаси матнлари, агар шартноманинг ўзида бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, давлат тилида ва аҳдлашувчи томоннинг (томонларнинг) тилида ёзилади.

24-модда.

Ўзбекистон Республикасида давлат тилига ёки бошқа тилларга менсимай ёки хусумат билан қараш тақиқланади. Фуқароларнинг ўзаро муомала, тарбия ва таълим олиш тилини эркин танлаш ҳуқуқини амалга оширишга тўсқинлик қилувчи шахслар қонун хужжатларига мувофиқ жавобгар бўладилар.

LexUZ шарҳи

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўгрисидаги кодексининг 42-моддаси.